

žena itn. je po njenem mnenju v verskem imaginariju. Simboli namreč učinkujejo drugače kot norme, na daljši rok. Zato se simbolični pomeni katoliškega poročnega obreda, ki ga opiše avtorica, v osnovi niso spremenili od časov tridentinskega koncila.

Pričujoča knjiga zahteva od bralca vso pozornost, saj je kot plod avtoričinega dolgoletnega dela bogata tako z zgodovinskimi podatki kot z antropološkimi in psihoanalitičnimi razmišljanji. Dogajanje je slovenskemu bralcu blizu, ker se njeno raziskovanje vrti okoli Italije, države kjer je bila katoliška tradicija močnejša od nacionalne in kjer so simbolične strukture najbolj ukoreninjene. Nenazadnje pa tudi zato, ker ima tudi na našem prostoru rimskokatoliška cerkev dolgo tradicijo in vpliv na družino. Knjiga je tudi izredno aktualna, saj se ukvarja z žensko problematiko na moderen način. Danes si ženske utirajo pot v znanost in nasploh v javno življenje. Za njihovo uveljavljanje v družbi poleg njih samih in raznih gibanj skrbijo tudi različne institucije za promocijo in uveljavljanje enakih možnosti. Zdi se, da se nekako zavedamo, da problemi obstajajo, kar pa vsekakor ni dovolj. Mizoginija, sovraštvo do žensk oz. strah pred njimi, je namreč še vedno eden glavnih problemov zahodne družbe, fenomen, ki povzroča konflikte, ki jim nismo kos. Če izhajamo iz lastne izkušnje konfliktnega odnosa s starši in iz sposobnosti, da ga presežemo, potem lahko upamo, da ga bomo sčasoma le odpravili.

Maja Gombač

Alessio Fornasin – Andrea Zannini (eds.): UOMINI E COMUNITÀ DELLE MONTAGNE. Paradigmi e specificità del popolamento dello spazio montano (secoli XVI-XX). Udine, SIDeS, Forum, 2001, 182 str.

Novembra 2000 je inštitut za statistiko Univerze v Bologni gostil tradicionalno mednarodno znanstveno posvetovanje Italijanskega društva za historično demografijo (Società italiana di demografia storica – SIDeS), ki je, v skladu s pomembnim okroglim datumom, nosilo naslov "La demografia storica italiana al passaggio del millennio" (Italijanska historična demografija na prehodu tisočletja). Zaradi številne udeležbe in raznolikosti obravnavanih vprašanj je znanstveni odbor zamenjal običajno objavo prispevkov v enem (navadno zelo zajetnem) zborniku z agilnejšimi in za knjižni trg mamljivejšimi tematsko-monografskimi zvezki, posvečenimi posameznim od sedmih tematskih sklopov. Kot prvi je izšel zvezek s prispevki o prebivalstvu hribovitih območij, ki sta ga uredila zgodovinarja A. Fornasin in A. Zannini z videmske in beneške univerze. Delo se sicer ne dotika neposredno našega gorskega oziroma hribovitega prostora, nanj pa je vredno opozoriti, ker so

podobne študije pri nas v močnem zaostanku in ostaja naš hriboviti svet z vidika teh specifik pretežno nepoznan in s tem izključen iz mednarodnih debatnih forumov o teh problemih.

Vedenje o zgodovini prebivalstva in družbenih skupnosti v hribovitem svetu, kot zelo specifičnem in svojskem bivalnem okolju, je namreč v zadnjih nekaj desetletjih zabeležilo pomemben napredek, ne samo na demografskem področju, ampak z vseh vidikov človekovega življenja in delovanja zgodovini. K temu so pripomogle razne stroke, od arheologije, geografije, družbene in gospodarske zgodovine ter etnologije do naravoslovnih znanosti, sociologije, antropologije in ne nazadnje historične demografije, ki ima v navezi z omenjenimi vedami velike zasluge za razvijanje inovativnih pristopov in dojemanja značilnosti hribovskega življenja. Prav vzajemno delovanje strok z združevanjem metodoloških ter vsebinskih znanj je pomenilo predpostavko tolikšnega uspeha. Historični demografi pa so pri tem zopet ugotovili, poleg novih aplikativnih potencialov, tudi in predvsem interdisciplinarno "odvisnost" svoje stroke, ki se ne more dokopati do pravih dognanj, ne da bi upoštevala znanja drugih ved in umeščala svoje analize v širši tematski kontekst.

Tem konceptnim in metodološkim vprašanjem je posvečeno tudi zajetno predstavitevno poglavje zbornika, v katerem urednika opozarjata na konjunkturni pomen leta 2000, ki je obrodilo izredno bero mogografij, temelječih na multidisciplinarnem pristopu k historični demografiji in preučevanju zgodovine gorskih družbenih skupnosti. V 25 letih razvoja je ta pristop ovrgel marsikatero napačno prepričanje o zgodovini hribovitih območij, na primer predstavo o obstoju "tradicionalne", arhaične družbe in tezo o nerazvitem in preobljudenem svetu, nekakšni "tovarni prebivalstva" za potrebe mest in drugih središč gospodarskega razvoja, ki jo je izobilkoval sam Fernand Braudel. Hkrati je ta pristop utemeljil hipotezo o "umirjnejšem" demografskem sistemu z relativno nizko rodnostjo in smrtnostjo v primerjavi z visokim demografskim pritiskom, ki je sočasno označeval vsa druga okolja, in o osrednji vlogi nupcialnosti pri uravnavanju demografskega ravnovesja. Revidirano je bilo nadalje pojmovanje mobilnosti, ki je ni mogoče enačiti z odhajanjem "odvečnega" prebivalstva, temveč se je ujemala z izpiljenimi gospodarskimi strategijami, zajemala med najsposonejšimi in najpodjetnejšimi segmenti prebivalstva, se navezovala na poklicno specializacijo in ostajala večinoma zvesta začasnim oblikam. Izničena je bila ne nazadnje stereotipna podoba gorskega človeka kot primitivnega in nekultiviranega nerodneža, kakršnega je od 18. stoletja dalje ustvarila meščanska kulturna miselnost.

Resnici na ljubo – ugotavljata avtorja – so najnovejše študije glede migracijske tipologije pokazale potrebo po relativizaciji teze o visoki poklicni specializaciji in nekakšnem aristokratskem statusu gorskih migrantov, saj

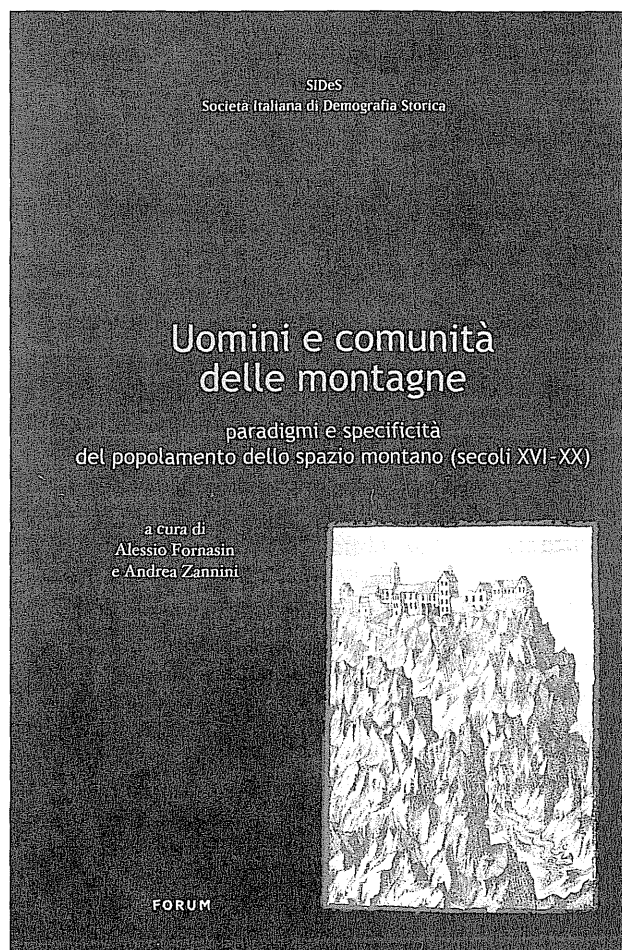
je k taki "deformaciji" pripomogla večja razpoložljivost dokumentarnih virov, nanašajočih se na elitne skupine (npr. trgovce). Dejansko so selitve množično zajemale pripadnike nižjih družbenih slojev, kar pa še vedno ne izključuje določene poklicne specializacije in dejstva, da je bil izseljenski korak po eni strani posledica "premišljene" strategije in ne pasivnega ravnanja, po drugi pa v mnogih primerih tudi "usoda poraženih", ki so bili podvrženi *push-pull* faktorjem in proletarizaciji. Te različne oblike so med sabo sobivale, in to pogosto na zelo ozkih območjih, kot nam navsezadnje pričajo tudi slovenski primeri (Rezija, Nadiške doline). Ta diferenciacija se pokaže, ko razširimo raziskovanje v kraje priseljevanja, zlasti v velika mesta, kot npr. Benetke, kamor so se usmerjali selitveni tokovi iz beneških Alp. Pogodbe za najemanje pomočnikov in delovne sile nasploh kot tudi druga dokumentacija, vse do Zlate knjige beneškega plemstva, osvetljujejo poklicna področja, povezana s priseljevanjem z gorskega sveta, in poti, ki so številne "hribovce" pripeljale do take in drugačne poklicne "kariere" ter družbenega statusa. Iz tega se znova kaže "omejenost" preučevanja selitvenega pojava samo na območju izseljevanja oziroma priseljevanja in potreba po povezovanju/združevanju obeh perspektiv.

Glede demografskih vprašanj so študije zadnjih 25 let spodnesle teorijo, po kateri naj bi v predindustrijskem obdobju v hribovitem svetu prevladovala kot drugod velika "disperzija" človeških življenj kot posledica visoke rodnosti in visoke umrljivosti. Sistematičnejša monitoraža alpskega prostora je namreč pokazala dvojje: vsaj od 18. stoletja sta bili tu rodnost in smrtnost občutljivo nižji kot v ravninskem svetu, umrljivost in nadmorska višina pa si stojita v obratno sorazmerni korelaciji. Avtorja vsekakor svarita pred shematičnimi in posplošenimi interpretacijami v tem smislu, saj ostaja še veliko vprašanj odprtih, predvsem konceptualnega značaja. Kje je na primer meja med nizko in visoko rodnostjo oziroma smrtnostjo, se pravi meja med demografskim sistemom "nizkega" in "visokega pritiska"; desetine in desetine *case studies* je resda dokazalo razliko v stopnji naravnih demografskih dejavnikov v hribovitem svetu v primerjavi z nižinskim, kot tudi korelacijo demografskega ravnovesja z nupcialnostjo. Upoštevati pa je treba, da so na značaj nupcialnosti (npr. na gibljivost starosti ob poroki) lahko vplivali gospodarski in drugi faktorji ter izbire (predvsem migracije), zaradi česar v mnogih primerih nupcialnosti ni mogoče obravnavati v homeostatičnem smislu (kot "inštrument" za vzdrževanje ravnovesja med številom prebivalstva in razpoložljivimi življenjskimi viri). Iz tega izhaja, da je demografski sistem nekaj zelo kompleksnega in tesno povezanega, bolj kot s samo nupcialnostjo, z razmerjem med gospodarskimi resursi, načini uporabe delovne sile ter organizacijo kmečke družine.

Študije, ki so v zadnjih desetletjih toliko pripomogle

k vedenju o gorskih skupnostih, so se osredotočale na opazovanje in razumevanje demografije gorskega okolja v ekološkem smislu, to je v smislu ravnovesja med številom (in potrebami) prebivalstva ter omejenimi krajevnimi resursi. Od tod poudarek na "krhkosti" sistema. Ne smemo pa pozabiti, da je alpski svet v obdobju 1500-1900 vendarle potrožil svoje prebivalstvo. To je povezano tudi z razširitvijo izkoriščanja površin in torej potrebo po ovrednotenju pomena tradicionalnih gospodarskih dejavnosti gorske družbe: poljedelstva, živinoreje in gozdarstva. Vprašati se je treba, v kolikšni meri so te dejavnosti prispevale k rasti števila prebivalstva, in hkrati, v kolikšni meri je bila rast odvisna od drugih, pridobitniških gospodarskih oblik, ne pozablajoč, da je bila zaradi naravnih danosti hribovska družba dejansko manj zaposlena z agrarnimi dejavnostmi kot nižinska. Poleg pridobitništva, povezanega s selitvami, so bili relativno bolj razširjeni rokodelstvo, trgovina, prevoznništvo oziroma tovorništvo, posredništvo in celo svobodni poklici.

Pomembno področje alpskih študij predstavlja tudi problematika družine in znotraj nje, v funkciji demografskih vprašanj, pojava teritorialne in sorodstvene endo- in eksogamije, ki sta tako značilna za t.i. zaprte

skupnosti. Tudi na tem področju je bilo dosti narejenega, mnogo vprašanj pa ostaja še vedno odprtih. To področje – naglašata avtorja – se mora še najbolj izogibati ozke samoreferenčne perspektive in se odpreti najširši paleti vedenj, izhajajočih iz preučevanja gorskega družbenega okolja. Upoštevati mora doneske gospodarske zgodovine, raziskav o sistemih dedovanja, zgodovinsko-antropološke analize in ne nazadnje historičnodemografskih izsledkov ter interpretacijskih modelov.

Na koncu se avtorja ustavljata še ob demografski problematiki v prvi polovici 19. stoletja, ko doseže medsebojna povezanost med demografskim sistemom, selitvenim pojavom in razvojem tradicionalne gorske agrarno-pašniško-gozdarske ekonomije svoj višek. To je tudi najmanj osvetljeno obdobje v italijanski demografski zgodovini in hkrati zelo pomembno, saj so v njem nastale predpostavke bodoče demografske tranzicije in industrializacije. Tudi glede tega obdobja se v zvezi z gorskimi skupnostmi postavlja cela vrsta nerešenih problemov in protislovij, ki jih bo treba razvozlati. Eden je na primer padanje smrtnosti, povezano s hipotetičnim izboljšanjem življenjskih standardov v nekaterih predelih Karnije, v času, ki mu zgodovinopisje sicer pripisuje splošno izredno poslabšanje življenjskih razmer najštevilčnejših družbenih slojev, ki so se kot še nikoli prej zatekli k izseljenski socialni varovalki.

Mnogim od nakazanih vprašanj so na osnovi posameznih primerov in z različnimi metodološkimi ter konceptualnimi pristopi posvečeni preostali prispevki v zborniku. Renzo Paolo Corritore piše o razlikah v demografskem razvoju v Varesottu in severnem delu milanskega teritorija od srede 18. do začetkov industrializacije v sedemdesetih letih 19. stoletja, pri čemer podrobneje sledi tudi razvoju demografske statistike od prvega uradnega splošnega štetja leta 1751 dalje. Giorgio Maggi analizira razmerja med prebivalstvom in gospodarskimi resursi v novoveški Valsassini s posebnimi poudarki na dinamiki demografskega razvoja in njenih naravnih ter socialnih faktorjih. Paola Guerresi, Fosca Martuzzi Veronesi in Davide Valenini obravnavajo poročna obnašanja v tridentinski dolini Rabbi v 400-letnem obdobju od srede 16. do srede 20. stoletja. Zanimiva je za nas razprava Dolores Catelan o prebivalstvu vzhodnih Alp v luči beneškega popisa iz leta 1766. Ta vir vsebuje tudi podatke za del našega primorskega prostora, ki je tisti čas spadal pod Beneško republiko. Raziskovalka pa je svojo pozornost omejila le na gorska območja in zajela v pretres le območja Karnije, Cadoreja ter Železne doline (Canal del Ferro). Elisabetta Navarra pa analizira razmerja med demografskim obnašanjem in družbeno-gospodarsko organizacijo nemških otokov Sappade in Saurisa v vzhodnih italijanskih Alpah v 18. in 19. stoletju. S problematiko demografske tranzicije se ukvarja Daniela Marino in sicer na primeru karnijskega naselja Treppo Carnico od

tridesetih let 19. stoletja do prve svetovne vojne, medtem ko se Paola Pizzetti, Enzo Lucchetti in Lamberto Soliani spoprijemajo s "krizo" hribovitega območja Parme od 16. do 20. stoletja. Zbornik zaključuje Lucilla Briganti s prispevkom o razvoju izseljenskega pojava v 19. in 20. stoletju na območju Luce v Toskani.

Aleksej Kalc

Carlo Marco Belfanti: MESTIERI E FORESTIERI.

Immigrazione ed economia urbana a Mantova fra Sei e Settecento. Milano, Franco Angeli, 1994, 130 str.

Zgodovina mest je že dolga desetletja v središču pozornosti mednarodne historiografije in predstavlja pravzaprav eno od velikih tematskih področij zgodovinskega preučevanja. V tem kontekstu predstavlja preindustrijsko mesto ali bolje mesto iz časa *starega družbenega reda* posebno poglavje. Zgodovinarji so skušali to mesto opredeljevati glede na demografske, institucionalne in družbene konotacije, z vidika gospodarskih dejavnosti, razmerij s podeželjem in vrste drugih posebnosti. Ena od značilnosti mest starega družbenega reda so bile tudi velike epidemije in narasla smrtnost, ki pa kljub zdesetkanem prebivalstvu niso nikoli do konca ogrozile mestnih struktur in najrazličnejših konotacij, saj je bilo v tem smislu mesto dokaj čvrst organizem. V relativno kratkem času je bilo sposobno preboleti udarce, obnoviti družbeno in gospodarsko tkivo, zapolniti strukturne vrzeli, zašiti raztrgano organizacijsko in institucionalno vezivo. Temu je pripomoglo priseljevanje novega prebivalstva, ki je bilo zaradi nespособnosti demografskega samoobnavljanja urbanih skupnosti strukturni dejavnik mestnega razvoja in samega preživetja. Vprašanje doseljevanja z demografskega, gospodarskega in pravnega vidika je tudi tema Belfantijeve študije o Mantovi, ki jo je v letih 1629-30 prizadela strahovita epidemija kuge. Raziskave se je avtor lotil z namenom, da bi spoznal mehanizme priseljenkega priliva in demografske obnove mesta, odprl pa se mu je širši pogled na priseljevanje in na priseljenke skupnosti kot poseben družbeni svet, ki mu zgodovina mest pogostokrat ne posveti zadostne pozornosti.

Možnost za tak kvalitetni skok so se skrivale v še ne izrabljenih in navidezno nezanimivih dokumentarnih virih. To so razne vrste serijskega gradiva, ki nudijo v medsebojni kombinaciji vpogled v razne življenjske faze priseljencev. Belfanti je tako izpostavil položaj in najrazličnejše značilnosti *tujcev*, od demografskih in gospodarskih, do socialnih struktur in pravnega položaja, odnosov z meščani, strategij vključevanja in prilaganja mestnemu okolju. Glede na uporabnost in povednost, ki jo je nekoliko nepričakovano pokazala